

KULTURA
LITERATURA
IKUSKIZUNAK
UNIBERTSITATEA
SOZIOLINGUISTIKA

KULTURA

JOXERRA GARZIA

GURPILAREN ZOROA

Kulturaren lapikoan egosten diren gaiei erreparatu behar izaten zaie *Jakin*-erako kronikatxo hauek osatu ahal izateko. Pentsan irakurriak eta irrati-telebistaz entzundakoak izan ohi dira hemen azaldueriko hamarretik bederatzi. Gure sailaren izenburuak agintzen digu egunen gurpilean ibiltzeko, eta gu —ni behintzat— horretan ahalegintzen gara, hil ala bizi, ez baita munduan inortxo ere izanen, euskal kulturgilea bezain —onerako ala txarrerako— esaneko zintzo eta leialik. Egunerokotasunak ezartzen dizkigun gai horiei geure ukitutxoa ematera mugatzen da, beraz, gure originaltasuna, horrelakorik inoiz lortzen badugu, behintzat. Liluraturik bezala gertatzen gara gurpil zoro horri begira, begiak inola ere aldendu

ezinik bertatik, txoria —Atxagari sinisterra— sugearen begirada-pean geratu ohi den bezala. Ondorioz, sugeak ezartzen du agenda. Hark erabakitzen du zertaz hitz egin eta —batez ere— zer isildu. Gaur egungo kazetaritzari egozten diogun gaitzik gaitzenetakoa hori izanik, ez ote gabilta gu geu ere horretaz kutsaturik?

Autoan denbora luzeegiz gidatzen ibiliari ere halaxe gertatzen zaio batzuetan, begiak kliskatu ezin, eta begirada errepidearen puntu zehaztezin batean iltzatzen zaiola. Ikusi, ordea, deus gutxi ikusten da horrelakoetan. Nondik edo handik kemena bildu eta burua gogor astintzea izaten da liluramendua hausteko modu bakarra.

Irakurle maltzurak honezkero susmatuko zuenez, gaurko honetan hedabideez hitz egiteko asmoa neukan, nola edo hala zuritu beharra. Zuriketa-lanak gora-behera, egia esan, eguna joan eta eguna etorri ez dut topatzen ezer berririk prentsan, irratian eta telebistan. Kaleidoskopioekin gertatzen den bezala, jira-biraka dabilela kolore bakarreko irudi du. Gelditu arte ez zaizkigu koloreak banan-banan bistaratzen.

Geldi arazi dezagun, bada, behingoz, gurpila. Burua astindu, eta hitz egin dezagun, besterik ezean, sugaez. Eta begiradez. □

HEDABIDEAK (EUSKAL) KULTURAN

Ez dakit telebista-katea frantses eta espainolek kulturgintzan diharduten. Zehazkiago: ez dakit telebista egitea, besterik gabe, kulturgintza ote den Frantzian edo Espainian. Baina gaur eta hemen, ETB-1, besterik gabe, kulturgintza da. Eta *Euskaldunon Egunkaria*, eta *Argia*, eta herrietako aldizkari euskaraz dihardutenak, eta Euskadi Irratia.

Horregatik esan liteke, erratzeko beldur handirik gabe, maiatzaren amaieran Donostian egin ziren Euskalkom jardunaldiak kulturgintzaz izan zirela. Eta horregatik da harrigarria bertan euskal kultura ofizialaren arduradunik ez azaltzea, Xabier Huizi jauna salbu. Gonbidaturik egonik ez agertzea, berriz, susmagarria da guztiz. Ohiko eta betiko euskararen militantez gainera, han azaldu ziren, beren ikuspegia ematera, Radio

Euskadi, *Deia*, *Egin*, Herri Irratia, eta baita *Diario Vasco* eta *Correo*-ko ordezkariak ere. Eta horiek agertzen diren foruma zergatik zaio susmagarri Kultura Saileko jendeari? Nola iritsi gara mundu ofizialaren eta ezofizialaren arteko inkomunikazio—edo alde batetik komunikatu nahi ez— honetara?

Euskalgintza ezofizialaren ordezkariak ziren Euskalkom-eko partaide gehienak. Luis Fernandez, *Egunkaria*-ko kazetari eta idazle trebeak (derrigorrez irakurtzekoa da bere «Kontaktua» ipuina) azaldu zuen, modu ezinago ikusgarrian, euskarazko kazetariaren bizimodu eskas eta petrala. Modu literarioan, nik uste, nahiz berak bere txostenean literaturarik ez zegoela erantzun zidan. Literaturak ez al du balio errealitatea errealago egiteko ere?

Alderdi pertsonalak alde batera utzirik, interesgarria izan zen Siadecoren ekarria ere, euskarazko produktuen kontsumitzaileak kuantifikatze aldera. Diru-eskasiaren kausaz ikerketa hogeita hiru urte bitarteko euskaldunetara mugatu behar izan bada ere, datu jakingarriak plazaratu zituen Kike Amonarrizen aldakari zientifikoak. Labur esanik, 9.000 lagun omen dira euskarazko produktuen kontsumitzaile petoak. Pentsatzekoa da horien bizkar doazela, gehienbat, euskarazko kulturagintzaren zehar-zerga gehienak. Euskarazko produktuen nola-halako kontsumitzaileak, berriz, 40.000 inguru dirateke, Siadecoren azterketaren arabera. Euskarazko kulturagintzak derrigorrezkoa du nola-halako kontsumitzaile horiek kontsumitzaile peto bihurtzeko estrategia egokiak asmatzea.

Euskararen merkatua nola sendotu eta zabaldu: hori da, eta ez kulturarako geratzen diren diru-apurren banaketa-kontuak, erakundeen eta kultur eragileen artean lehen bait lehen eztabaidatu behar litzatekeena. □

BI BEGIRATU ZORROTZ

Jon Sarasua da, dudarik gabe, 9.000 euskara-kontsumitzaile horietako bat. Kontsumitzaile eta ekoizle, euskal gune horretako asko eta asko bezala. Eta ez hori bakarrik: kontsumitzaile,

ekoizle eta baita, ahal den moduan distantzia apur bat hartuz, guztiaren ikerle ere.

Maiatzaren 17an aurkeztu zuen Sarasuak bere tesi doktora-la, Leioan. Gutxienezkoa iruditzen zait lortu zuen nota laudetsua. Horrelakoetan ohi den tentsioa desegin, eta kultur ekitaldi ohiko, normal, arrunt baten giroa sortzea lortu zuen Jonek bere tesi-irakurketan. Ez da gutxi. Garrantzitsuago, ordea, tesia bera dela uste dut. Egiten diren asko eta asko ez bezala, *zentzuz* beteriko tesia egin baitu Sarasuak. Metodologiaren alde-tik kritikaren bat egin ahal izango zaio, baina garbi dago tesiak helburu garbi bat daukala: euskarazko kazetagintzaren arazo larrienetako bat bere osotasunean azaldu eta konponbidean jar-tzea. Tesiaren beraren arazoa konpontzea beste xede jakinik ga-beko hainbeste tesi egiten den garaian estimatzekoa da hori. Estimatzekoa, orobat, metodologiakeriatik bezala kuantofrenia-tik ere urruti ibiltzea. «Bi begiratu euskarazko kazetaritzaren estiloari», horixe du tesiak izenburu, eta izenburutik beretik an-tzematen zaio edukinean ezezik forman ere bide berriak urratze-ko borondatea. Ausart jokatu du, oraingo honetan ere, Jonek, nahiz Joxe Azurmendi epaimahaikideak ausartago jokatu iza-na estimatuko omen zion.

Esan dezadan, honetara ezkerro, harrigarria dela zeinen zai-la zaien unibertsitateari bere ikerketen emaitzak gizarteratzea. Arrazoi bila hasita, ikergaien eta iker-beharren arteko amildegia aipatu beharko da lehenik. Jakinduria eta azter-tresneria dauzkagun arazoetara egokitu beharrean, gure metodologiari egoki zaizkion arazo berriak sortu eta haientzako soluzio txu-kun bezain alferrikakoak asmatzeko joera onanistan galtzen ga-rra askotan, benetako arazoekin aski ez bagenu bezala. Cam-pus nagusia hiritik urrun egotea ere ez da lagungarri gertatzen. Eta norbaitek azaldu beharko du noizpait zer dela eta ez den metroaren bidez unibertsitatea metropolizatu nahi izan.□

LAPURRETA INTELEKTUALA

Dena ez da autismoa. Kulturgintzak gaur egun duen arazorik larrienararen inguruan jardunaldi interesgarriak egin dira

Leioan bertan, ekainean, «Ikusentzutekoak eta jabego intelektuala» izenburupean.

Aieka askotako arazo larria, zinez. Izenetik hasita, edozeri deitzen baitzaio gaur egun *jabego intelektuala*, edonori *egile*. Eta arazoa gaur egun larria izanik, are larriago izanen da urte gutxi barru, globaltasunaren profetek iragartzen dituzten informazioaren autopistetan edozeinek izango baitu, itxura denez, peajea kobratzeko eskubiderik, sortzaileak izan ezik. Baina hain urrutira gabe ere, Arralden bertan, ohartuko zinetenez, aspaldi ez da diruaren hotsa beste doinurik entzuten.

Arazoak, nolnahi ere, atal ziztrin hau baino leku zabalagoa merezi du, eta bego horrenbestez hurrengo baterako.□

EUSKAL KULTURA HEDABIDEETAN

Euskarazko hedabideak euskal kulturgintzaren ataltzat jo baditugu ere, ikus dezagun orain euskal kulturak zer toki daukan hedabideetan, erdarazko nahiz euskarazkoetan.

Erdarazkoei gagozkielarik, ez da erraz diagnosis egiten. Batetik, eta Euskalkom jardunaldietan besterik esan bazen ere, badirudi euskal mundua oro har halako bitxikeria moduan ikusten dutela, desagertzeaz dagoen espezieren bat bailitzen, eta nekez lortzen duela oihartzunik erdal hedabideetan, non eta istilu edo liskarren berri emateko ez bada, behintzat. Horrekin batera, ordea, aipagarria da erdal hedabideetan euskarazko kultur gaiak direla gehien islatzen direnak, kazetaritzaren ikuspegitik interes edo gaurkotasun handirik gabeak.

Interesgarriago deritzot, ordea, euskarazko komunikabideek kulturaren ardurako duten politika aztertzeari. Gaia ez da, egia esan, pare bat lerrotan ebazteko modukoa, baina oro har esan liteke kulturak —*strictu sensu*— hutsaren hurrengo presentzia duela hedabiderik indartsuenean, ETB-lean, alegia. Euskarazkoetan ezezik, gainerako mass-medieta ere aspaldian ez da, audientzien aitzakian, azalkeria eta hutsalkeria baizik ametzten. Aditurik ezkorrenek diotenez, ezinbestekoa omen da hori, mediumak berak bere-berea duen dinamikaren ondorio

saihetsezina. H.M. Enzensbergerren azken lanak dira jarrera etsi horren lekuko. Euskarazko katearen programazio-arduradunen homologazio-konplexua sendatzen ez den bitartean berdin segitu beharko dugu, normal-itxura egitearren inoren subnormalkeriak txukun plagiatzeari beste harrokeriarik gabe.

Beti telebistari begira egon partez, ordea, hobe genuke esku-rago ditugun beste hedabide txikiagoetan kulturari ateak eta leihoak zabaltzen saiatzea. Gertueneko zaidan alorrera mugaturik, irriak bide ezin egokiagoa eskaintzen du literaturare n promoziorako. Euskal Idazleen Elkartetik bada horri ekiteko asmorik, oraingoz asmoak asmo huts diren arren.

Euskarazko kazetaritzaren erreferentzia nagusia izateko asmoz sortu ziren Andoaingo Rikardo Arregi sariketarako aldaketa erabatekoa izan du aurrean. Prentsa idatzia —orain arte aintzat hartzen duen bakarra— ezezik, ikus-entzunezkoetara ere hedatu da. Oraindik goiz da ibilbide berriaz deus ere esateko, eta nahiago dut nire balorazioa hurrengo kronikarako uztea. □

AUSPOA, GUGGENHEIM, KURSAALA

K ronikatxo hau entregatzeko epea gainean dudala, egunen gurpilaren jira-birak lilurapean harrapatu nau berriro. Aitzaki hirukoitzez.

Bat. *Auspoaren Auspoa*, aita Zabalaren artikuluak biltzen dituen liburua aurkeztu da Koldo Mitxelenarenean. Aspertu gabe jardun liteke Zabalaren merituak laudatzen, merezi duen mailatik pasatzeko arriskurik gabe. Aurkezpen horretan, ordea, usain txarreko gauza asko izan ziren. Bat baino ez aipatzearen, ez Bertsozale Elkartearen, ez Imanol Lazkano, ez hari jakin batez kanpoko inor ez zen gonbidatu izan. Aldera bedi jokabide horri Bertsozale Elkartearenarekin, eta ikusiko da zein dabilen gerra piztu nahirik.

Bi. Bilbo autopistaz pasatzean, Guggenheim museumaren eraikina gero eta ederrago ageri da, ibai-ertzean, gotorki. Ozeanoarteko zenbat bidaia ez ote litekeen amets, itsasuntzi esker-garen brankari begira. 38.000 milioi pezeta izango omen dira,